

DAMGALAMA İLE MÜCADELE

YRD.DOÇ.DR.AYŞEGÜL BİLGE
Ege Üniversitesi İzmir Atatürk Sağlık Yüksekokulu
Hemşirelik Bölümü Öğretim Üyesi

aysegul.bilge@ege.edu.tr

27.07.2009

1

İÇERİK

- Damgalama
Psikanalitik açıdan damgalama
Damgalama süreci
Nedenleri
Sonuçları
- Damgalama ile Mücadele
Dünyada
Türkiye’de
- Son söz

27.07.2009

2

ATIFLAR

- Küba puroları reklamlarının yeni yüzü
- Tımarhane kaçkını
- Yeni bir “Aysel Gürel” vakası
- Bipolar tanısı almış bir hasta
- Madde bağımlısı
- Genelev patroniçesi
- Vs

27.07.2009

4

DAMGALAMA

27.07.2009

5

Damga

“kara leke”

“ortaçağda **suçlu** kişilerin, suçluluğun göstergesi olarak **kızgın demirle** dağlanması kara lekenin temelini oluşturur”

27.07.2009

6

[DAMGALAMA]

Damgalama (stigmatization), kişinin içinde yaşadığı **toplumun** "normal" saydığı ölçülerin dışında sayılması nedeniyle, toplumu oluşturan diğer bireyler tarafından, kişiye **saygınlığını azaltıcı bir atıfda** bulunulmasıdır.

27.07.2009

7

[Başka bir deyişle;

"Kişiyi adını kötüye çıkaran **utanç** verici bir özellik yüklenmektedir"

27.07.2009

8

[Sosyolog Goffman'a göre:

Kişinin neredeyse insan gibi algılanmaması

27.07.2009

9

[ÖZETLE;

Olumsuz inanç → Önyargı → Olumsuz Atıf
=
Damgalama

27.07.2009

10

[Böylece;

Damgala(n)ma en az hastalığın kendisi kadar tehlikelidir.

27.07.2009

11

[Nasıl oluyor da damgalıyoruz?

27.07.2009

12

Psikanalitik açıdan damgalama

27.07.2009

13

Psikanalitik Kurama göre (1);

- İlk ayrımcılığı **egolarımız yapıyor.**
- Düşlerimizde gördüklerimizden **utanır, korkarız.** Ve inkar etmeye çalışırız.
- Kendi kendimize **ötekileşiriz.**

27.07.2009

14

Psikanalitik Kurama göre (2);

- Çocuk için en acı veren yaşantı, annesinin, yabancıda, ötekinde, üçüncüde aradığı şey, kendisinde olmadığı için kendisinin de olmasıdır. **Diğer ötekiler.**
- **İğdiş edilmiştir.** Böylece ego, mükemmelliğini yaralayan bütün ötekileri, yabancıları ve üçüncüleri "**Kötü**" olarak damgalar.

27.07.2009

15

Psikanalitik Kurama göre (3);

- Tarih boyunca hastaları en acımasızca damgalayan ayıranlar, saf ve üstün akıllarına, deliliğin bulaşmasından en çok **korkanlardır.**

27.07.2009

16

Bir Nazi örneği;

- Nazi Almanya'sında 1939-1945 yılları arası 6 yıl içerisinde 180 bin psikiyatrik hasta, psikiyatristlerin gözetiminde öldürülmüştür. Hitler 1933 yılında iktidara geldikten sonra "Kalıtsal hastalıkları önleme yasası" çıkarmış, böylece ayrımcı süreç başlamıştır.

27.07.2009

17

Psikanalitik Kurama göre (4);

- Damgalayıp ayırdıklarımızı, **ötekileri** tanımak ve anlamak, bastırıp yok etmeye çalıştığımız **içimizdeki ötekini** tanıyıp anlamakla yakından ilişkilidir.
- Çünkü dışarıdaki öteki, içimizdeki ötekinin yansılarını taşır.

27.07.2009

18

[Psikanalitik Kurama göre (4);]

- Yaşamın her alanındaki damgalama ve ayrımcılıkla mücadele, kendisini kötü, yabancı, ötekinin karşıtı olarak kurabilen iyi, saf, temiz ama bir o kadar da **paranoid, narsist egolarımızın** yeterince yoldan çıkmasıyla mümkündür.
- Böylece yeterince izden çıkmış bir ego, deliliğin, zihnin farklı bir macerası olduğunu kabul eder.

27.07.2009

19

[Damgalama süreci]

- Etiketleme
- Stereotipler
- Bilişsel ayırma ya da önyargılar
- Duygusal reaksiyonlar
- Sosyal Konum
- Ayrımcılık

27.07.2009

20

[Bir Cinsel Tercih Hikayesi]

- "Eşcinsel hakem" etiketi
- "Sapıklık" stereotipi
- "Yakışıklı futbolcuya nasıl penaltı verecek" önyargısı
- "Düdüğü başka bir organıyla değil, ağızıyla çalıyor" duygusal reaksiyonu
- Maç yönetiminden MEN, sosyal konumu

- **AYRIMCILIK**

27.07.2009

21

27.07.2009

22

[Hastalıklar ve damgalama]

- En eski damgalanan hastalık cüzam, **tanrının insana verdiği bir "kötülük"**
- Veba (13.yy), **günahkarlara gönderilen bir ceza**
- frengi (15.yy), **lanetliler**
- Tüberküloz (18.yy), **aşağı sınıfın bir hastalığı**
- Kanser **ölümcül hastalık**
- ...

27.07.2009

23

- Damgalanmadan en çok zarar alan hastalıkların başında ise **ruhsal hastalıklar** gelmektedir.

27.07.2009

24

NEDEN?

27.07.2009

25

Çünkü;

- damga diğer hastalıklardan farklı olarak, ruhsal bozuklukların tümünü kapsamaktadır.

27.07.2009

26

[

- Kontrol dışılığına bağlı **korku**, hastaların dışlanmasına neden olmuştur.
- damgalamayı daha çok yapanlar ise;
düşük özsaygılı
dış kontrol odaklı
yüksek anksiyetesi olanlar

27.07.2009

27

Psikiyatri hastası;

'lekeli bir kimlik' manasında '**deli**' olarak damgalanmaktadır.

27.07.2009

28

Damgalama sonrası

- sosyal açıdan tecrit edilme,
- çalışamama,
- alkol ve madde kötüye kullanımını,
- evsizlik,
- işsizlik,
- arkadaşsızlık,
- evlenememe

27.07.2009

29

Herkes damgalar!

- kendisi,
- ailesi,
- çalışanlar
- toplumun diğer üyeleri

27.07.2009

30

[KENDİSİ]

İçselleştirilmiş damgalama

- İlk damgalama içsel boyutta yani kişinin kendisini damgalaması

27.07.2009

31

[KENDİSİ]

İçselleştirilmiş damgalanma (2)

bireyin toplumdaki olumsuz kalıp yargıları kendisi için kabullenmesi ve bunun sonucunda **değersizlik, utanç** gibi olumsuz duygularla kendisini toplumdan geri çekmesidir

27.07.2009

32

[AİLE]

- hastalıktan kendilerini sorumlu tutmakta **suçluluk** duymaktadırlar.
- yakınları yüz kızartıcı bir suç işlemiş gibi, çevrenin gözünde **"bir şizofrenin çocuğu, annesi ya da babası"** olmanın getirdiklerine göğüs germektedirler.

27.07.2009

33

[ÇALIŞANLAR]

- Psikiyatristlerin toplumdaki adı "deli doktoru" "asabiyeci"
- Zaten tüm çalışanlar yasal süreçte "şahit" bile olamazlar.
- "en az tedavi ettikleri, bakım verdikleri hastalar kadar kaçıklar"

27.07.2009

34

[hem psikiyatrist hem deli!!!!]

27.07.2009

35

[damga bir kenti de etkiler]

- "Bakırköylük olmak",
- "Manisalı, 45 plak"

27.07.2009

36

Toplumsal mitler (1)

- Tedavisi yoktur.
- Hastalar çalışamazlar.
- Hastalar tehlikeli ve saldırgandır.
- Şizofreni hastaları hastalıklarını kendileriyle birlikte yaşayanlara bulaştırır.

27.07.2009

37

Toplumsal mitler (2)

- Mahalledeki şizofreni hastası çocuklarımıza zarar verebilir.
- Bunların sağı solu belli olmaz
- Şizofreninin sebebi fazla mastürbasyon yapmaktır.
- Şizofreni ömür boyunca giderek ağırlaşır
- Şizofreni tedavisi imkansız bir hastalıktır.

27.07.2009

38

DAMGALAMAYI ETKİLEYEN BAZI ETMENLER

DEĞİŞKEN	OLUMLU	OLUMSUZ
Yaş: daha genç olmak	X	
Cinsiyet: kadın olmak	X	
Eğitim: yüksek eğitim	X	
Meslek: üst düzey meslek	X	
Alt kültürel ve ekonomik durumdakiler		X
İnançlı olmak olumlu	X	
Kitle iletişim araçları	X	X

27.07.2009

39

DAMGALAMA İLE MÜCADELEDE

27.07.2009

40

İlk adım;

- Damgalama karşıtı çalışmalarda öncelikle toplumda varolan; **yanlış inanç ve bilgileri değiştirmektir.**

27.07.2009

41

Değişim için üç ana nokta

- **bilgi kaynağı(bilginin alındığı kişi)** uzman ve güvenilir olmalı,
- **mesaj;** yüz yüze ve çift yönlü olmalı ve optimal etki için orta derece de etkili mesajların verilmesi
- **Hedef kitle;** kedilik değerleri yüksek ve düşük zekaya sahip kişilerin değişimi zordur.

27.07.2009

42

Ölçüm araçları kullanmak

- Ruhsal Sorunları Olan Bireylere Yönelik Toplum Tutumları Ölçeği (RSTTÖ)
Bağ ve Ekinci (2003)
- Ruhsal Hastalıklarda İçselleştirilmiş Damgalanma Ölçeği-(RHİDÖ)
Ersoy ve Varan (2007)
- Ruhsal Hastalığa Yönelik İnançlar Ölçeği- (RHİÖ)
Bilge ve Çam (2008)
- ...

27.07.2009

43

Dünyada

1960

- yaşanan toplumsal olumsuz değişiklikler, psikiyatride olumsuz davranışların artmasına neden oldu.

27.07.2009

44

1996 "schizophrenia: open the doors"

- Dünya Psikiyatri Birliği (World Psychiatric Association- WPA) Madrid deklarasyonu ile birlikte kötü gidişe dur demek için eğitim programları düzenlenmeye başlandı.
- 1996-1999 yılları arasında gerçekleştirilen "schizophrenia: open the doors" başlıklı damgalama ile mücadele eğitim programı büyük yankı uyandırdı

27.07.2009

45

Programın özellikleri

- uluslar arası olması,
- uzun dönem devam etmesi,
- hasta ve ailesini ve tüm sağlık hizmetlerini kapsaması,
- ülkeler arası endişe yaratan tüm konuların paylaşımının sağlanması
- en temel olarak şizofreni hastaları ve ailelerinin danışmanlığının sağlanmasıydı.

27.07.2009

46

program dahili 18 ülke

Avusturya, Brezilya, Kanada, Şili, Mısır, Almanya, Yunanistan, Hindistan, İtalya, Japonya, Morocco, Polonya, Romanya, Sloveky, İspanya, **Türkiye**, Amerika ve İngiltere

27.07.2009

47

Neden Şizofreni?

- Şizofreni birçok nedenden dolayı bu program için odak seçilmiştir. Bu hastalık ile ilgili bilinenlerin az olması damgalamayı arttırmaktadır.

27.07.2009

48

[bu program da;

- bir kampanya geliřtirmek,
- şizofreninin monografisini oluřturmak,
- programı test eden bir sitede deneyimleri özetlemek ve kitap, video gibi yardımcı kaynaklarla benzer kampanyalar yapmayı kapsamaktadır.

27.07.2009

49

[**mücadelede önemli nokta!**

- kişilerarası, toplumsal, endüstriyel, yönetsel, hükümet politikalarını da içine alan bir önlem uygulaması gerçekleştirmek gerekmektedir.
- Bu uygulamalarda hasta merkezli yaklaşımın hedef grup çalışmaları ile yürütülmesi önerilmektedir.

27.07.2009

50

[**Türkiye'de**

- Ülkemizde ilk etkinlikler 1999 'da başlatılan halk toplantılarıdır.

27.07.2009

51

[**Dernekler birliktelięi**

- bu programı iki dernek yürüttü
- Türkiye Psikiyatri Derneęi
- şizofreni Dostları Derneęi

27.07.2009

52

[
İstanbul, "Damga ve Ayrımcılıkla Mücadele Programı" için pilot bölge seçilmiştir.

27.07.2009

53

[**bazı hedef gruplar;**

- Genel pratisyenler ve aile hekimleri, Liselerde görev yapan rehber öğretmenler, basın mensupları

27.07.2009

54

Mücadeleye devam

- 2002 yılından itibaren İstanbul, İzmir ve Ankara'da lisede öğrenci ve öğretmenlere eğitim verildi,
- Sahada çalışan pratisyen hekim, hemşire ve ebelere yönelik olarak eğitimler ve projeler yapıldı.

27.07.2009

55

İzmir Projelerinden Örnekler

- Birinci basamaktaki pratisyen hekimlere yönelik ruh sağlığı eğitimi (2003)
- Çam O., Pektaş İ., Bilge A. (2004) Birinci basamaktaki Ebe/Hemşirelere yönelik ruh sağlığı eğitimi

27.07.2009

56

ÖNERİLER

- Toplumdaki anahtar kişilerin doğru bilgilendirilmesi,
- hastalar ve yakınlarının damgayla baş etme konusunda bilgilendirilmesi,
Bu bağlamda gündüz klinikleri ve dernekler önemli yer tutmaktadır

27.07.2009

57

27.07.2009

58

- Diğer mesleklerle işbirliğinin sağlanması,
- Ruh sağlığı bakım hizmetlerinden yararlanmanın geliştirilmesi ve ihtiyacı olanların bakıma cesaretlendirmesi

27.07.2009

59

- Ruh sağlığının; planlama, uygulama ve değerlendirilmesinde toplum katılımının sağlanması,
- Ruh sağlığı konusunda sağlık personelinin eğitim gereksinimlerini karşılaması,
- Ruh sağlığı, risk faktörleri, stresle mücadele ve sağlıklı çevre yaratma konularında halkı ve politikacıları etkileme.

27.07.2009

60

[

]

- Kamu politikalarını ve yasaları ayrımcılığı azaltacak ve ruhsal hastalıklara yasal koruma olanaklarını arttıracak yönde değiştirmesi,
- **RUH SAĞLIĞI YASASININ ÇIKMASI**
- Belirtileri kontrol altına alan ve yan etkileri azaltan tedavi stratejilerin kullanımını artırılması,

27.07.2009

61

[

]

Unutulmaması gereken;

- Kişilerin kendi tutumları ile uyuşmayan iletileri algılamadığı bilgisidir.

27.07.2009

62

[

]

SONSÖZ

27.07.2009

63

[

]

- Günümüzde damgalama hastalığın tedavisini ona yaklaşımını ve rehabilitasyona zarar veren ana engellerden birisidir.

27.07.2009

64

[

]

- Her şeye karşın, hastaların damgalanması ve dışlanmasının tamamen yok edilmesi çok da gerçekçi bir yaklaşım değildir.
- Yanlış yargıların değiştirilmesi temeli oluşturmalıdır ve tutumlar uzun zaman içinde değişebilir.
- Sonuçlar hemen alınmayabilir. Bunun sonucu olarak çalışmalarda **umutsuzluk** duygusu önemli bir tehlikedir.

27.07.2009

65

[

]

Diğer bir yandan üzerinde olumsuz bir im olan bir sözcük günlük yaşamda ne kadar rahat ve sık kullanılırsa üzerindeki olumsuzluk o denli azalmaktadır.

27.07.2009

66

*Umutsuzluk ve tükenmişlik yaşamadan, imkansızlıkları imkan edinen damgala(n)manın tarihsel derinliklerinde yer alan Cüzamın önüne geçen **Türkan Saylan Hocamızı** rahmetle anıyorum.*

27.07.2008

67